

# На початку 1944 року...

...Минають роки. Час робить свою справу: деякі події 75-річної давнини стали для нас трагічними, а те, що колись здавалося героїчним, зараз, пройшовши переоцінку історичних подій, видається зовсім іншим. Майже два роки тривали бої за вигнання нацистів із України. Та, називаючи речі своїми іменами, успіхів Червона армія досягла ціною надзвичайно великих людських втрат. Лише під час військової кампанії та проведених операцій в Україні втрати особового складу Червоної армії щодоби становили 68 тисяч осіб. У цій війні Україна зазнала найбільших втрат, і не лише серед бійців, котрі входили до Червоної армії, але і серед мирного населення.

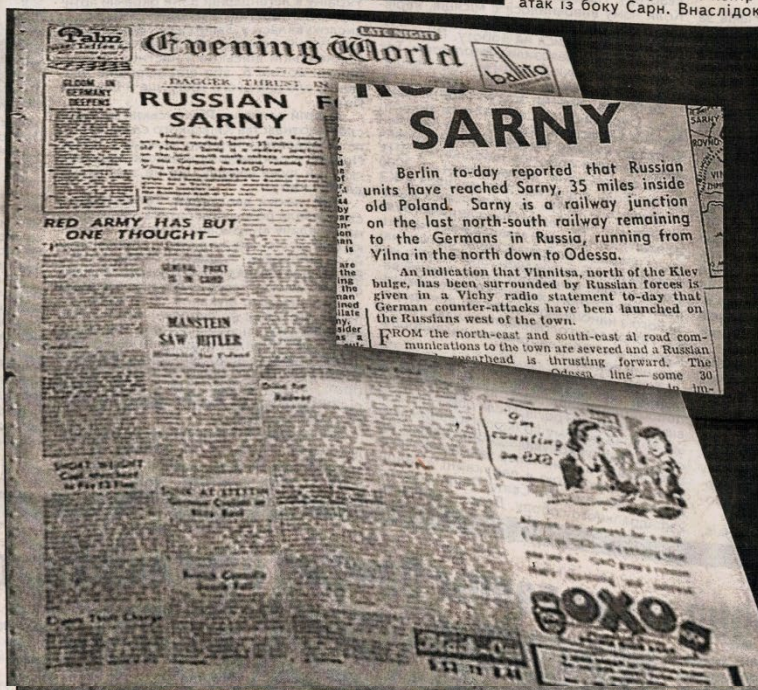
Щороку відзначаємо дату визволення від німецько-фашистських загарбників нашого міста, згадуємо, що це сучасна радянська традиція її святкування, вигадана після війни радянською владою для того, щоб ми забули власне минуле. Вигаданий Комуністичною партією радянський народ, в якому розчинились українці й інші національності, вважав себе головним переможцем, який «звільнив Європу від коричневої чуми». Тому, адекватно сприймаючи історію, повинні розуміти, що це був триумф сталінської диктатури над гітлерівською. Як пояснив голова Інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович, після 28 жовтня 1944 р. Україна не стала вільною державою, тому термін «визволення» є історично некоректним. «Герині «визволення» передавав волю, свободу, а у 1944 р. Україна не стала вільною. Із вигнанням нацистських окупантів Україна опинилася під іншим пануванням, наслідком якого стали масові репресії та депортації, зокрема сотень тисяч українців, поляків і усього кримськотатарського народу».

Досі в українському суспільстві, асупереч логіці, лунає слово «визволення», хоча радянський солдат нічого нам не ніс: ні свободи, ні прав, бо й сам їх не мав. Тому цілком законно мірно, що ми, українці, вважаємо, що в роки Другої світової війни єдиною збройною силою, яка воювала за свободу України, була Українська повстанська армія.

Як проходили бої між Радянською армією та військами Вермахту на Сарненщині, можемо дізнатись, проаналізувавши архівні матеріали, документи, зведення командирів Червоної армії та газетні статті, котрими майорили заголовки німецьких часописів січня 1944 р.

У перших числах січня 1944 р. все частіше жителі Сарну чули гуркіт артилерійських залпів, що сповіщали про наближення радянських військ до міста. Для відступачої німецької армії Сарни залишилися останнім залізничним форпостом на північному сході Європи, який мав стратегічне значення для проведення військових дій. Тому і бої були запеклими та кровопролитними. Підступ до міста прикривала не замерзла річка Случ. На її західному березі нацисти підготували декілька ліній траншей, протягнувши огорожу з колочного дроту. Окупанти силами 102 охоронно-піхотного полку та зенітної дивізії використали болотано-лісову місцевість навколо Сарн для оборонної мети і заздалегідь підготували собі резерв для боїв, маючи піхотну роту, яка дислокувалась у 3 км на схід від Сарну казармах. Один батальйон гітлерівців займав оборону на східній околиці міста й села Доротичі, ще один – у селі Сарни, також фашисти володіли військовою технікою (13 бронетранспортерів, 2 бронепотяги).

7 січня 1944 р. командир 800 стрілецького полку підполковник Полтуркін отримав наказ заволодіти с. Карпильківка, де розташовався опорний пункт противника, та вийти на західний берег річки Случ. Уже о 21.00 полк зосередився в с. Рудня-Карпильківська, де висів ніч бійців вели розвідку в напрямку Карпильківки та готувалися до дій із заволодіння селом. Паралельно 635 стрілецький полк (командир підполковник Синченко) вів бої за станцію Страшів, яку загарбники також перетворили в опорний пункт, котрий прикривав



підступи до м. Сарни. 2 та 3 стрілецькі батальйони займали оборону по західних окраїнах Клесова та вели розвідку в напрямку сіл Глушиця та Люхча. Проте діючі підрозділи протягом дня успіхів не мали, бо залишилися без підтримки артилерії. А окупанти, закріпившись на ст. Страшів, здійснювали сильний вогневий супротив. Це гальмувало просування полку в цілому безпосередньо на східний берег Случа.

Через таку ситуацію на цій ділянці командир дивізії прийняв рішення та віддав розпорядження 635 стрілецькому полку прикритися навпроти ст. Страшів, а іншим силам полку обійти цей опорний пункт із півночі та вийти в район на східному березі Случа перед Сарнами. З настанням ночі 2 та 3 батальйони полку вийшли з Клесова в обхід опорного пункту. 487 стрілецький полк (командир майор Березовик) о 5 годині ранку вийшов із району с. Вири через с. Чудель до лісу урочища Розвилка (3 км на південний схід від м. Сарни), де вступив у бій із фашистами, котрі охороняли казарми. Після одногодинного бою полк заволодів казармами, а згодом вийшов і закріпився на західному узліссі урочища Розвилка для розвідки в напрямку сіл Доротичі та Сарни з метою встановлення наявності переправи через Случ і утримування окупантів.

397 стрілецька дивізія, котра займала оборону на західній околиці с. Рудня-Карпильківська, атакувала загарбників і увірвалася на околицю Карпильківки. Атака була несподіваною. Фашисти відходили окремими групами на села Глушиця та Люхча. Використавши міст, залишений ними для зв'язку та забезпечення свого гарнізону, радянські війська ввійшли в

Стрільськ. 2-ий батальйон із району Карпильківки наступав на Люхчу, досяг берегу Случа і почав форсувати воднян перепону, але їх зустріли сильним кулеметним вогнем, внаслідок чого бійці вимушені були відступити. У цей час артилерія полку перейшла Случ у районі села Стрільськ. Тому командир 800 стрілецького полку прийняв рішення: 3-му батальйону обороняти Стрільськ, 1-му батальйону – з півночі заволодіти Глушицею і тим самим допомогти 2-му батальйону заволодіти Люхчею. 1-ий батальйон, використавши укриття ввоздуху Случа, наступав зі Стрільська в південному напрямку й зайняв Глушицю, звідки окупанти відійшли на північну околицю Лючі. Тут вони почали проявляти сильний опір, змусивши підрозділи 2-го батальйону знову зайняти й окопати. Противник почав підтравлювати піхоту з м. Сарни до с. Люхча. Через це командир дивізії наказав командиру 800 стрілецького полку залишити в Стрільському районі за північного заходу 1 стрілецький взвод, одну стрілецьку роту з Глушицю, а іншим силам наступати на Люхчу. Полк, провівши внутрішню перегрупованню, о 16.00 почав наступ і до 18.00 заволодів с. Люхча. Гітлерівці, зазнавши великих втрат живої сили, залишили велику кількість озброєння й відійшли в район південніше Лючі. Оговтавшись й отримавши підкріплення з Сарн, двічі атакували підрозділи полку, але безуспішно. Окупанти відступили на західний берег Случ, підірвавши залізничний міст.

Згодом, 9 січня 1944 р., почалися контратаки ворога силою до двох рот піхоти в напрямку станції Стрільськ, де дислокувався радянський стрілецький взвод (командир молодший лейтенант Поланьєв). Попри те, що фашисти

такі ввійшли місцями в село, бійцям зі взводу Поланьєва вдалося утримати оборону за допомогою станкових кулеметів. Бій продовжувався до ранку. Місцеві селяни, озброївшись вилами, сокирами та трофейною зброєю, вийшли на допомогу радянським бійцям. Боротьба тривала до 15.00, доки гітлерівці повністю знищили. Проте вони не здавали свої рубежі, відбулося 8 контратак із боку Сарн. Внаслідок

полк, яким командував Г. Синченко.

487-й стрілецький полк до ранку здійснив обхідний марш через Зношичі, Немовичі, по льоду переправився через Случ і одночасно з іншими частинами дивізії наступав із півдня для з'єднання з підрозділами 800 стрілецького полку. До 20.00 між 800 та 487 стрілецькими полками лишилася відірзок 1,5 км. Тому командування дивізії прийняло рішення ввести в бій резерв – два батальйони 635 стрілецького полку. Тоді розпочали загальний штурм Сарн. Підрозділи частин з усіх боків ввійшли в місто, зав'язався бій. Фашисти не здавали місто протягом 3-ох діб, бо вели за кожен будинок, вулицю. Іх засипали шквалом вогню зі станкових кулеметів, автомагі, закидали гранатами. Незабаром стали метушитися, шукаючи вихід із міста.

О 22.00 німецька піхота з обозом під прикриттям двох бронепозитів кинулися у паніці відвоювати залізницю та шосейної дороги на південний захід, на бойові рубежі 2-го батальйону 487 стрілецького полку. Бронепозити вдалося прорвати, але піхоту з обозом відізнали. Фашистський гарнізон оточили повністю, продовжуючи знищувати окремі вогневі точки. Рештки розбитого противника в кількості 300 чоловік предлягли вали чинити опір. Іх оточили в передмісті с. Доротичі. І вже о 3 годині ночі 11 січня 1944 р. Радянська армія повністю оволоділа важливим стратегічним пунктом на Польському напрямку – містом Сарни. Великих втрат зазнав 487 стрілецький полк. Відступаючи, нацисти знищили багато житлових будинків, медичні й освітні установи Сарн.

Але гітлерівці й надалі бомбардували залізницю, депо, місто. Фашистське командування видає наказ повітряній армії стерти Сарни з лиця землі, не допускаючи повторного радянського повітряного оборони міста приблизно 148-ий авіаціно-винищувальний полк (командир гвардії полковник Іванов). Дислокувався він на околиці Сарн. Його завданням було охороняти від нальотів ворожої авіації залізничний вузол Сарни та комунікації Коростень-Сарни-Рівне. До особового складу полку входили пілоти, які мали досвід повітряних боїв. Особливо жорстокий бій відбувся над містом 19 березня 1944 р. Група фашистських бомбардувальників намагалася двічі бомбити великі утруповання радянських ешелонів на станції Сарни. Внаслідок бою загинули 27 Юнкерсів-88. Також жорстокий бій відбувся 22 березня 1944 р. Наліт 120 фашистських бомбардувальників почався о 10 год ранку. В інтервалі 5-10 км через кожні 10 км летіло по 9 літаків. Відтак 29 бомбардувальників збили та 9 – підбили. Також у Сарни побули пілоти 72 окремого авіаполку, командир підполковник Гаврильченко. Іхнім завданням була розвідка бойових складів противника, його крупних утруповань, штабів, фотографування важливих об'єктів. Крім названих полків, місто захищав 1873-ий зенітний авіаполк. До його складу входили також дві частини. Головні їхні завдання полягали в охороні залізничних мостів і важливих комунікацій.

У Сарненському історико-етнографічному музеї зберігають особисті речі радянських військових і члени сім'їні воєнного періоду. Також діє постійна експозиція «Сарненщина в роки Другої світової війни». Тож якщо бажаєте більше дізнатися про життя сарненців у роки Другої світової війни, чекаємо вас на екскурсію.

Вікторія ДАШКО,  
директор Сарненського історико-етнографічного музею.